

Predicting Citizens' Social Resilience to Natural Disasters Based on Religious Attitudes Mediating Coronary Anxiety

Masoumeh Shokri-Khoubestani^{1, 2} , Mahdieh Rezaei^{*2} , Seyyed Mohammad Shobeiri²

1- Religion and Health Studies Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

2- Department of Environmental Education, Faculty of Educational Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Dr. Mahdieh Rezaei; **Email:** mdrezaee@pnu.ac.ir

Article Info

Received: Apr 25, 2022

Received in revised form:

Jun 25, 2022

Accepted: Aug 7, 2022

Available Online: Sep 23, 2022

Keywords:

Corona anxiety
 Natural disasters
 Religious attitude
 Social resilience

<https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i-.38581>

Abstract

Background and Objective: In recent years, researchers have paid increasing attention to the concept of resilience against disasters. Natural disasters, which are part of the human life and increase in number and diversity every day, have been raised as a fundamental challenge to achieving sustainable development of human societies. The aim of this study was to predict the social resilience of citizens against natural disasters based on religious attitudes with the mediating role of corona anxiety.

Methods: The present study was applied in terms of purpose and correlational in terms of method of implementation. The statistical population of this study included all citizens of 15th district of Tehran in 2021. From the present statistical population, a sample size of 380 people was selected by stratified random sampling method based on Morgan's table. Data were collected using the George Religious Attitude Questionnaire, the Connor and Davidson Resilience Questionnaire and the Alipour's Corona Anxiety Scale. Finally, the collected data were analyzed using Pearson correlation coefficient, regression, and path analysis. In this study, all ethical considerations were observed and the authors reported no conflict of interests.

Results: The results of data analysis showed that religious attitude can predict the positive and safe emotions of citizens and control negative effects. It was also found that corona anxiety could play a mediating role in predicting citizens' social resilience to natural disasters based on religious attitudes.

Conclusion: It can be stated that to promote citizens' social resilience to disasters, in addition to paying attention to the religious attitude of individuals, experts and thinkers should use programs to reduce anxiety.

Please cite this article as: Shokri-Khoubestani M, Rezaei M, Shobeiri SM. Predicting Citizens' Social Resilience to Natural Disasters Based on Religious Attitudes Mediating Coronary Anxiety. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(Supplement): 100-113. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i-.38581>

Summary

Background and Objective

Natural disasters are a basic challenge on the path to achieving sustainable development of human communities (1). Therefore, knowing the ways to achieve has been included in different models of reducing vulnerability in planning for and managing the disasters finding an appropriate

position in every country's national policy making so create desirable conditions for efficient and more effective reduction of the risks at different levels of managing the disasters (2).

During the recent years, researchers have paid increasing attention to the concept of resilience against the disasters. Despite researchers' several decades of valuable experience in the field of resilience against disasters, there are still many ambiguities particularly at the local scale in this

field. It seems that in the context of Iran there are certain social capacities and capitals that can help to promote resilience against disasters. One of these capacities is people's religious attitude (3). Religious attitudes enable human being to overcome selfish desires and act beyond selfishness. Religious beliefs and attitudes are the foundation for social organization and a source of social values and affect individual choices and many areas of daily life (4).

Methods

Compliance with ethical guidelines: In order to observe the ethical principles in the present study, the participants were informed about the purpose and method of implementation of the study and their informed consent was obtained. Furthermore, they were assured that their information would be kept confidential.

The present study was applied in terms of purpose and correlational in terms of method of implementation. The statistical population of this study included all citizens of 15th district of Tehran in 2021. Due to the largeness of the sample population, the number of residents in this district was estimated to be 202,508 people according to the census in 2016. The sample size of was determined to be 380 people selected by stratified random sampling method based on Morgan's table. Finally, four questionnaires were incomplete, which were excluded and a final sample of 380 questionnaires was analyzed. The collected data were analyzed using path analysis and the measurement tool included questionnaires and was field-based.

Results

The participants' mean age was 38.72 ± 9.28 . 76.1% of the participants were female and 23.9 were male. 23.7 had a diploma or a lower educational degree, 6.6% had an associate degree, 32.4 had BA and 36.8% had an MA. The participants' mean was 29.69 in individual competence, 24.82 in trust in individual instincts, 19.04 in accepting positive emotions, 11.18 in safe emotions and control, 8.20 in spiritual effects, 121.86 in religious attitude, 4.09 in mental symptoms, and 1.53 in physical symptoms.

Conclusion

The results of data analysis showed that religious attitude can predict the positive and safe emotions of citizens and control negative effects. It was also found that corona anxiety could play a mediating role in predicting citizens' social resilience to natural disasters based on religious attitudes. It can be stated that to promote citizens' social

resilience to disasters, in addition to paying attention to the religious attitude of individuals, experts and thinkers need to develop and use programs to reduce anxiety.

Religious attitude is both an instrumental and a non-instrumental reason that individuals express in their religious beliefs and practices. Resilience, on the other hand, varies from one person to another and can develop or reduce during the time and be formed in the process of trial and error in life based on mental and practical self-refining (5). Therefore, it is very important to develop certain plans to develop resilience and there is a need to use all the existing capacities for promoting it. As confirmed by the results of the present study, in religious communities like Iran, religious attitude can play an effective role in social resilience and since social resilience is the capacity to return from stable and continued difficulties and the ability to refine oneself, this human capacity helps one to move through undesirable events and to promote one's social, educational, and occupational capabilities and competence despite being exposed to high tension.

One of the undesirable and stressful events at the international level and in Iran is the Covid-19 pandemic, which has influenced people's life and the society. To tolerate and manage the individual and social effects of this pandemic, it is essential to promote resilience in the society. Based on the findings of the present study, which are consistent with those of Fallahi et al. (6) and Bastaminia et al. (7), religious attitude can be used as capital to promote resilience in the society under the corona pandemic conditions and similar conditions and to ameliorate the negative effects of these phenomena.

Acknowledgements

We would like to thank all the participants in this study.

Ethical considerations

According to the authors, this article was obtained from the MA thesis of the first author entitled "Predicting Citizens' Social Resilience against Natural Disasters Based on Religious Attitude: The Mediating Role of Corona Anxiety", which has been approved by the Ethics Committee of Payam-e Nour University, Tehran South Branch, under the code 02111400.

Funding

According to the authors, this study had no sponsor and was carried out at the authors' personal expense.

Conflict of interest

The authors reported no conflict of interests in this study.

Authors' contribution

Article writing and data collection: first author; Data analysis, participation in the writing and supervision of the research: second author and participation in the writing and consultation in the research: third author.

References

1. Atkinson G, Dietz S, Neumayer E, Agarwala M. Handbook of sustainable development: Edward Elgar Publishing; 2014.
2. Chang SE. Infrastructure resilience to disasters. *The Bridge*. 2009;39(4):36-41.
3. Durkheim E. *The Elementary Forms of the Religious Life* (translated by Joseph Ward Swaim). Translated by: Parham, B. Tehran: Publishing Center; 2005.
4. Allport GW, Ross JM. Personal religious orientation and prejudice. *Journal of personality and social psychology*. 1967;5(4):432.
5. Polizzi C, Lynn SJ, Perry A. Stress and coping in the time of COVID-19: Pathways to resilience and recovery. *Clinical Neuropsychiatry*. 2020;17(2):59-62.
6. Fallahi A, Montazeriun M, Aslani F. Evaluation effect of Muharram mourning ceremony on social resilience against disasters (case study: Beryanak neighborhood, district 10 of Tehran city). *Journal of Rescue Relief*. 2018;10(2):74-89.
7. Bastaminia A, Rezaei MR, Saraei MH. The explanation and analysis of social resilience in coping with natural disasters. *Disaster Prev. Manag. Know*. 2018; 8(3):209-24.

تقييم الصمود الاجتماعي لدى المواطن تجاه الكوارث الطبيعية وتأثير النظرة الدينية ودور قلق الإصابة بكورونا الوسيط

معصومة شكري خويستاني^١، مهديّة رضائي^٢، سيد محمد شبيري^٢

١- مركز دراسات الدين و الصحة، جامعة الشهيد بحشتي للعلوم الطبية، طهران، إيران.

٢- قسم علوم البيئة، كلية العلوم التربوية، جامعة بيام نور، طهران، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى الدكتور مهديّة رضائي؛ البريد الإلكتروني: mdrezaee@pnu.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ٨ ذى القعدة ١٤٤٣

وصول النص النهائي: ٢٥ ذى القعدة ١٤٤٣

القبول: ٩ محرم ١٤٤٤

النشر الإلكتروني: ٢٦ صفر ١٤٤٤

الكلمات الرئيسية:

الصمود الاجتماعي
 قلق الإصابة بكورونا
 الكوارث الطبيعية
 النظرة الدينية

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: حظي مفهوم الصمود الاجتماعي تجاه الكوارث الطبيعية باهتمام الباحثين في الآونة الأخيرة. فالكوارث الطبيعية التي تعتبر جزءاً من الحياة البشرية؛ وأخذ وقوعها وتنوعها منحى تصاعدياً في السنوات الأخيرة، تشكل تحدياً أساسياً أمام التنمية المستدامة لكل مجتمع بشري. تسعى هذه الدراسة لإلقاء الضوء على مفهوم الصمود الاجتماعي للمواطن تجاه الكوارث الطبيعية وتأثير النظرة الدينية على هذا المفهوم ومدى تأثير الدور الوسيط الذي يؤديه قلق الإصابة بكورونا.

منهجية البحث: المنهجية التي اعتمدها الدراسة هي منهجية تطبيقية من ناحية الهدف، وإرتباطية من ناحية التنفيذ والتطبيق. أما المجتمع الإحصائي فقد شمل مواطني المنطقة ١٥٥ في مدينة طهران في عام ٢٠٢١. ومن مجموع الإحصاء الموجود، تم اختيار حجم عينة من ٣٨٠ مشاركاً باستخدام طريقة أخذ العينات العشوائية الطبقية على أساس جدول مورغان. كما اعتمدت الدراسة في جمع البيانات على الاستبيان الديني عند جورج، واستبيان الصمود لدى كورنر وديفيدسون ومقياس عليبور في تقييم قلق الإصابة بكورونا. وفي نهاية الدراسة وأخذ النتائج تم تحليل البيانات باستخدام معامل الارتباط وتحليل الإنحدار لدى بيرسون. تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث وإضافة إلى ذلك فإن مؤلفي البحث لم يشيروا إلى أي تضارب في المصالح.

المعطيات: أظهرت النتائج أنّ النظرة الدينية قادرة على التنبؤ بالعواطف الإيجابية، وتعزيز الشعور بالأمان لدى المواطن، والسيطرة على المشاعر السلبية. كما اتضح أنّ القلق والإضطراب من الإصابة بكورونا وتقييم الصمود الاجتماعي للمواطن تجاه الكوارث الطبيعية وتأثير النظرة الدينية، له دور وسيط وقادر على أن يكون همزة الوصل بين كلا المفهومين.

الاستنتاج: أثبتت الدراسة أنّه يجب على المتخصصين والخبراء في الشؤون الاجتماعية، أن يعدوا برامج ومخططات ممنهجة لرفع مستوى الصمود لدى المواطن تجاه الكوارث الطبيعية من خلال النظرة الدينية وأن ينظروا للأمر من زاوية دينية وروحية بغية التخفيف من وطأة القلق والإضطراب في الحالات الحرجة.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Shokri-Khoubestani M, Rezaei M, Shobeiri SM. Predicting Citizens' Social Resilience to Natural Disasters Based on Religious Attitudes Mediating Coronary Anxiety. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(Supplement): 100-113. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i-.38581>

پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی با نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا

معصومه شکری خوبستانی^۱، مهدیه رضایی^{۲*}، سید محمد شبیری^۲

۱- مرکز مطالعات دین و سلامت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲- گروه آموزش محیط زیست، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

*مکاتبات خطاب به دکتر مهدیه رضایی؛ رایانامه: mdrezaee@pnu.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۸ خرداد ۱۴۰۱

دریافت متن نهایی: ۴ تیر ۱۴۰۱

پذیرش: ۱۶ مرداد ۱۴۰۱

نشر الکترونیکی: ۱ مهر ۱۴۰۱

واژگان کلیدی:

اضطراب کرونا

تاب‌آوری اجتماعی

سوانح طبیعی

نگرش مذهبی

چکیده

سابقه و هدف: محققان در سال‌های اخیر به مفهوم تاب‌آوری در برابر سوانح بسیار توجه کرده‌اند. سوانح طبیعی که جزئی از فرایند زندگی بشر به شمار می‌رود و هر روزه بر تعداد و تنوع آنها افزوده می‌شود، چالشی اساسی در جهت نیل به توسعه پایدار جوامع انسانی مطرح شده است. پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی با نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا انجام شده است.

روش کار: روش پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر اجرا همبستگی است. جامعه آماری پژوهش تمامی شهروندان منطقه ۱۵ شهر تهران در سال ۱۴۰۰ بود. از جامعه آماری حاضر با استناد به جدول مورگان نمونه‌ای به تعداد ۳۸۰ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه نگرش مذهبی جورج، پرسش‌نامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون و مقیاس اضطراب کرونای علیپور استفاده شد. در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون آماری ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر تجزیه و تحلیل شد. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که نگرش مذهبی توانایی پیش‌بینی عواطف مثبت شهروندان، عواطف امن و کنترل تأثیرات منفی را دارد. همچنین مشخص شد که اضطراب کرونا توانسته است در پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی نقش واسطه‌ای ایفا نماید.

نتیجه‌گیری: می‌توان گفت متخصصان و صاحب‌نظران جهت ارتقای تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح علاوه بر توجه به نگرش مذهبی افراد باید از برنامه‌هایی برای کاهش اضطراب نیز استفاده نمایند.

استناد مقاله به این صورت است:

Shokri-Khoubestani M, Rezaei M, Shobeiri SM. Predicting Citizens' Social Resilience to Natural Disasters Based on Religious Attitudes Mediating Coronary Anxiety. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmāt. 2022;8(Supplement): 100-113. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v8i-.38581>

مقدمه

می‌شود که می‌توان با استفاده از این نگرش‌ها تاب و تحمل افراد را بالا برد (۷).

از دیگر مؤلفه‌هایی که می‌تواند در موقعیت فعلی تاب‌آوری افراد را تحت تأثیر قرار دهد، اضطراب ناشی از شیوع ویروس کرونا است. در ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰، سازمان بهداشت جهانی از ویروس کرونای جدیدی خبر داد و وضعیت اضطراری سلامت عمومی را اعلام کرد. این ویروس بیماری عفونی نوظهوری بود که نخستین بار در ووهان چین شناسایی شد (۸). این بیماری مسری به‌سرعت بر دولت‌ها و نظام بهداشتی عمومی تأثیر گذاشت.

تبیین تاب‌آوری اجتماعی در برابر تهدیدات و سوانح طبیعی در واقع شناخت نحوه تأثیرات ظرفیت‌های اجتماعی و جوامع شهری در افزایش و شناسایی ابعاد مختلف تاب‌آوری است. از این رو است که تبیین رابطه تاب‌آوری در برابر تهدیدات و کاهش اثرات آن با توجه به نتایجی که در بر خواهد داشت و تأکیدی که این تحلیل بر بُعد تاب‌آوری دارد، از اهمیت بالایی برخوردار است. در واقع هدف از رویکرد تاب‌آوری اجتماعی کاهش آسیب‌پذیری شهرها و تقویت توانایی‌های شهروندان برای مقابله با خطرات ناشی از تهدیدات نظیر وقوع سوانح طبیعی است (۹).

با توجه به اینکه تاب‌آوری اجتماعی بر ارتقای تحمل و توان افراد در برابر تهدیدات و سوانح تأثیر می‌گذارد، به نظر می‌رسد انجام مطالعاتی که نقش سایر متغیرهای اثرگذار را در این زمینه بررسی کند، ضروری است. مطالعات محدود در کشور ما و گزارش‌های متناقض در این زمینه و نبود مطالعات مشابه موجب شد این مطالعه ضروری به نظر برسد. از این رو، پژوهش حاضر با توجه به شیوع ویروس کرونا که از سال ۱۳۹۸ در ایران همه‌گیر شده و اضطراب ناشی از آن در جامعه ایران انجام شده است.

تاکنون در پژوهش‌های بسیاری تاب‌آوری اجتماعی و سوانح طبیعی و همچنین نقش مناسک و کالبد‌های معنوی و مذهبی در پیش‌بینی تاب‌آوری بررسی شده است؛ اما به‌دلیل جدید و فراگیر بودن ویروس کووید ۱۹ و بررسی‌نشده شدن اضطراب ناشی از آن، می‌توان نوآوری پژوهش حاضر را در شناسایی نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا در پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی دانست. با توجه به مذهبی‌بودن جامعه ایران، وجود سوانح طبیعی و متأثر بودن جامعه از شرایط دوران همه‌گیری کرونا، به نظر می‌رسد این پژوهش بتواند با بررسی و الگوسازی

سوانح طبیعی که جزئی از فرایند زندگی بشر به شمار می‌رود و هر روزه بر تعداد و تنوع آنها افزوده می‌شود، چالشی اساسی در جهت نیل به توسعه پایدار جوامع انسانی مطرح شده است (۱) و در نتیجه شناخت شیوه‌های نیل به پایداری، به‌وسیله الگوهای مختلف کاهش آسیب‌پذیری در برنامه‌ریزی و مدیریت سوانح وارد شده و جایگاهی مناسب در سیاست‌گذاری‌های ملی هر کشور یافته است تا شرایط مطلوبی را برای کاهش کارآمد و مؤثرتر خطرات در سطوح مختلف مدیریت سوانح ایجاد نماید (۲). به‌طور کلی برای همگن‌شدن مصون‌سازی جامعه در برابر مخاطرات گوناگون باید تاب و تحمل جامعه را بالا برد. امروزه به این توانمندی‌ها که به مصون‌سازی جوامع در برابر حوادث و بحران‌ها منجر می‌گردد تاب‌آوری گفته می‌شود (۳). در سال‌های اخیر محققان به مفهوم تاب‌آوری در برابر سوانح بسیار توجه کرده‌اند. تاب‌آوری ذاتاً اجتماعی و مفهومی زنده و پویا است که بیشتر بر کنش جمعی تأکید دارد. نخستین بار ادگر^۱ مفهوم تاب‌آوری اجتماعی^۲ را مطرح کرده است. وی تاب‌آوری اجتماعی را توانایی گروه‌ها یا جوامع برای مقابله با تنش‌های خارجی و اختلالات در مواجهه با تغییرات اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی تعریف می‌کند (۴). تاب‌آوری اجتماعی شامل شرایطی است که تحت آن افراد و گروه‌های اجتماعی با تغییرات محیطی انطباق می‌یابند. به‌طور کلی قابلیت تاب‌آوری اجتماعی توان یک اجتماع برای برگشت به تعادل یا پاسخ مثبت به مصیبت‌ها است (۵).

با وجود چند دهه تجارب ارزشمند پژوهشگران در حوزه تاب‌آوری در برابر سوانح، هنوز ابهامات بسیاری به‌ویژه در مقیاس بومی مطرح است. به نظر می‌رسد در بستر کشور ایران ظرفیت‌ها و سرمایه‌های اجتماعی خاصی وجود دارد که می‌تواند به ارتقای تاب‌آوری در برابر سوانح منجر گردد. یکی از این ظرفیت‌ها نگرش مذهبی افراد است (۶). باورهای مذهبی به انسان اجازه می‌دهد تا با فائق‌آمدن بر تمایلات خودخواهانه‌اش فراتر از خودخواهی‌ها عمل کند. باور و نگرش‌های مذهبی سنگ بنای سامان اجتماعی و منبعی برای ارزش‌های اجتماعی است و بر گزینش‌های فردی و بسیاری از زمینه‌های زندگی روزمره تأثیر می‌گذارد و همچنین تجلی روح جمعی و عامل همبستگی و یکپارچگی جامعه محسوب

^۱) Adger

^۲) social resilience

آموزش برنامه‌های ارتقای تاب‌آوری در مقابله با اضطراب و مشکلات وابسته را پیشنهاد کرد (۱۳).

فلاحی و همکاران به بررسی نقش مناسک ماه محرم در تاب‌آوری اجتماعی در برابر سوانح پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنان نشان می‌دهد که سوگواری ماه محرم به افزایش تاب‌آوری اجتماعی در برابر سوانح منجر می‌شود (۱۴).

لیما^۱ و همکاران به بررسی رابطه فوبیا کرونا با تاب‌آوری و اضطراب در دانش‌آموزان پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش آنان نشان می‌دهد که بین فوبیا کرونا و تاب‌آوری روان‌شناختی رابطه منفی و بین فوبیا کرونا و اضطراب رابطه مثبت وجود دارد. در دوران شیوع همه‌گیری کرونا باید تمهیداتی در جهت تاب‌آوری روان‌شناختی و اضطراب در افراد اندیشیده شود (۱۵).

ایسن^۲ به بررسی جهت‌گیری مذهبی با میزان تاب‌آوری در سربازان غیربومی پرداخته است. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که رابطه معنی‌دار مثبتی بین جهت‌گیری مذهبی و تاب‌آوری در سربازان وجود دارد. همچنین تحلیل و بررسی نتایج بیانگر این است که سربازانی که مناسک مذهبی را به جای می‌آورند و دارای باورهای مذهبی قوی‌تری هستند از تاب‌آوری بیشتری برخوردارند و راحت‌تر می‌توانند در برابر فشار مشکلات روزمره مقاومت کنند (۱۶).

بلانک^۳ و همکاران در پژوهش خود با عنوان باورهای مذهبی، اختلال استرس پس از حادثه، افسردگی و تاب‌آوری درباره زلزله‌زدگان شهر هایتی گزارش داده‌اند که بین تاب‌آوری و اختلال پس از حادثه رابطه معکوس برقرار است؛ همچنین بین باورهای مذهبی با افسردگی و تاب‌آوری رابطه منفی و معناداری وجود دارد (۱۷).

لوتار^۴ به بررسی نقش باورهای مذهبی در کنترل اضطراب کرونا پرداخته است. نتایج پژوهش وی نشان داده است که با هر واحد افزایش در باورهای مذهبی از اضطراب کرونا کاسته می‌شود. علاوه بر این، جهت‌گیری مذهبی نقش مثبتی در کنترل اضطراب کرونا در افراد دارد. بنابراین، طراحی برنامه‌هایی برای افزایش باورمندی و اجرای آنها از طرق مختلف می‌تواند نقش مؤثری در کاهش اضطراب ناشی از کرونا داشته باشد (۱۸).

همان‌طور که مشاهده شد، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که

ساختاری این روابط، به رفع خلأ پژوهشی در این زمینه یاری رساند.

شیوع ویروس کرونا موجب شده است مردم بسیاری از کشورها در خانه یا در یک مرکز قرنطینه بمانند. قطعی‌نبودن پیشرفت همه‌گیری و مدت زمان آن موجب افزایش فشار روانی بر عموم مردم می‌شود. دلیل احتمالی این مشکلات روانی ممکن است مربوط به نگرانی از ابتلا به بیماری و ترس از کنترل بیماری باشد (۱۰).

سلیمانی و همکاران به تعیین سهم مؤلفه‌های هوش اجتماعی و تاب‌آوری در پیش‌بینی اضطراب کرونا در دانشجویان پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنان نشان داده که رابطه بین هوش اجتماعی و تاب‌آوری با اضطراب کرونا منفی و معنادار است. همچنین هوش اجتماعی و تاب‌آوری به ترتیب ۳۱/۶ و ۴۳/۴ درصد از تغییرات اضطراب کرونا را پیش‌بینی می‌کنند. طبق نتایج این مطالعه، مؤلفه‌های هوش اجتماعی و تاب‌آوری نقش مؤثری در پیش‌بینی اضطراب کرونا دارند. از این‌رو، مداخلات متمرکز بر این مؤلفه‌ها عامل حفاظتی مهمی در پیشگیری از ابتلای دانشجو-معلمان به اضطراب ناشی از کرونا است (۱۱).

عینی و همکاران به الگویابی علی اضطراب کرونا در دانشجویان بر اساس خوش‌بینی و تاب‌آوری با میانجی‌گری حمایت اجتماعی ادراک‌شده پرداخته‌اند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده الگوی علی، رابطه بین خوش‌بینی، تاب‌آوری، حمایت اجتماعی ادراک‌شده و اضطراب کرونای دانشجویان بر اساس شاخص‌های مختلف برآزش تأیید شده است. خوش‌بینی، تاب‌آوری و حمایت اجتماعی ادراک‌شده بر میزان اضطراب کرونای دانشجویان اثر مستقیم و خوش‌بینی و تاب‌آوری از طریق حمایت اجتماعی ادراک‌شده بر اضطراب کرونای دانشجویان اثر غیرمستقیم دارد (۱۲).

یافته‌های پژوهش کاکاوند و همکاران که به بررسی نقش میانجی ناگویی هیجانی و اضطراب ناشی از کرونا در ارتباط بین تاب‌آوری با تعارضات زناشویی در دوران قرنطینه پرداخته‌اند، نشان می‌دهد که ناگویی هیجانی و اضطراب ناشی از کرونا بین تعارضات زناشویی زوجین و تاب‌آوری نقش میانجی دارد؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت با ارتقای تاب‌آوری، توانایی مقابله در برابر عوامل اضطراب‌زا و تنظیم هیجان افزایش؛ و به‌دنبال آن مشکلاتی همچون تعارضات زناشویی کاهش می‌یابد. از این یافته می‌توان استفاده از

^۱ Lima

^۲ Isen

^۳ Blanc

^۴ Luthar

۱) پرسش‌نامه نگرش مذهبی جورج^۲: جورج این پرسش‌نامه ۳۳ سؤالی را در سال ۱۹۹۸ طراحی کرده است. لارنس^۳ و همکاران پایایی این آزمون را به روش اسپیرمن-براون ۰/۹۷ گزارش کرده‌اند (۱۹). همچنین حقیقی و همکاران روایی و پایایی این پرسش‌نامه را در ایران بررسی و ضریب پایایی آن را ۰/۷۸ گزارش کرده‌اند که نشان‌دهنده پایایی بالای آزمون است.

۲) پرسش‌نامه مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون^۴: کانر و دیویدسون این پرسش‌نامه را در سال ۲۰۰۳ با مرور منابع پژوهشی در حوزه تاب‌آوری تهیه کرده‌اند. پرسش‌نامه یادشده ۲۵ گویه دارد که با نمرات مقیاس سرسختی کوباسا همبستگی مثبت معنادار و با نمرات مقیاس استرس ادراک‌شده و مقیاس آسیب‌پذیری نسبت به استرس شیهان همبستگی منفی معناداری دارد. این نتایج حاکی از اعتبار هم‌زمان این مقیاس است. این پرسش‌نامه پنج خرده‌مقیاس دارد که عبارت است از: شایستگی فردی، اعتماد به غرایز فردی و تحمل عاطفه منفی، پذیرش عواطف مثبت، عواطف امن و کنترل و تأثیرات معنوی. کانر و دیویدسون ضریب آلفای کرونباخ مقیاس تاب‌آوری را ۸۹ درصد گزارش کرده‌اند. همچنین ضریب پایایی حاصل از روش بازآزمایی در یک فاصله چهارهفته‌ای ۸۷ درصد است. محمدی این مقیاس را در ایران در سال ۱۳۸۴ هنجاریابی کرده است. برای تعیین پایایی مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون از روش آلفای کرونباخ بهره گرفته شده و ضریب پایایی ۸۹ درصد گزارش شده است (۲۰).

۳) مقیاس اضطراب ویروس کرونای علیپور^۵: این ابزار جهت سنجش اضطراب ناشی از شیوع ویروس کرونا در کشور ایران تهیه و اعتباریابی شده است. نسخه نهایی این ابزار ۱۸ گویه و ۲ مؤلفه (عامل) دارد. گویه‌های ۱ تا ۹ علائم روانی و گویه‌های ۱۰ تا ۱۸ علائم جسمانی را می‌سنجد. پایایی این ابزار با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای عامل اول $\alpha = 0/879$ ، عامل دوم $\alpha = 0/861$ و برای کل پرسش‌نامه $\alpha = 0/919$ به دست آمده است. همچنین مقدار $\lambda = 2$ گاتمن^۶ برای عامل اول $\lambda = 2 = 0/882$ ، عامل دوم $\lambda = 2 = 0/864$ و برای کل پرسش‌نامه $\lambda = 2 = 0/922$ به دست آمده است. جهت

جهت‌گیری مذهبی نقش مثبتی در کنترل اضطراب کرونا در افراد دارد. همچنین بین باورهای مذهبی با افسردگی و تاب‌آوری رابطه منفی و معناداری وجود دارد. بنابراین، با توجه به اینکه تاکنون پژوهشی در حیطه پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی با نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا صورت نگرفته؛ در پژوهش حاضر سعی شده است که رفع این محدودیت پژوهشی بررسی شود. علاوه‌براین، هدف این پژوهش پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان و مؤلفه‌های آن (شایستگی فردی، اعتماد به غرایز فردی و تحمل عاطفه منفی، پذیرش عواطف مثبت، عواطف امن و کنترل و تأثیرات معنوی) در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی با نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا بود. بر همین اساس محققان درصدد پاسخ به این سؤال بودند که آیا اضطراب کرونا می‌تواند تاب‌آوری اجتماعی شهروندان را در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی واسطه‌گری کند؟

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: جهت رعایت اصول اخلاقی در پژوهش حاضر شرکت‌کنندگان نسبت به روش اجرا و هدف پژوهش آگاه شدند و با رضایت آگاهانه در مطالعه شرکت کردند. همچنین به شرکت‌کنندگان درباره محرمانه‌ماندن اطلاعات شخصی‌شان اطمینان داده شد.

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها از نوع کمی با رویکرد همبستگی است. جامعه آماری پژوهش تمامی شهروندان بالای ۱۸ سال منطقه ۱۵ تهران در سال ۱۴۰۰ بود. به دلیل تعداد زیاد جامعه آماری، تعداد ساکنان این منطقه طبق آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، ۲۰۲/۵۰۸ نفر تخمین زده شد. حجم نمونه با استناد به جدول مورگان ۳۸۴ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای تعیین شد. با توجه به اینکه بر اساس فرمول ماهالانوبیس^۱ تعداد چهار پرسش‌نامه ناقص تشخیص داده و از تحلیل حذف شد؛ نمونه نهایی پژوهش ۳۸۰ نفر در نظر گرفته شد. در این پژوهش از روش آماری تحلیل مسیر استفاده شد و ابزار اندازه‌گیری با روش میدانی از طریق پرسش‌نامه بود.

ابزارهای گردآوری اطلاعات عبارت است از:

²⁾ George

³⁾ Larens

⁴⁾ Connor & Davidson

⁵⁾ Corona Disease Anxiety Scale (CDAS)

⁶⁾ Guttman

^{۱)} Mhalanobis

۰/۰۵ بود؛ بنابراین رابطه خطی معنی‌داری بین متغیر مستقل و متغیر وابسته در الگو وجود داشت. ضریب تعیین نشان می‌دهد که چند درصد تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیر مستقل تبیین می‌شود. مقدار ضریب تعیین همواره مثبت و بین صفر و یک است. مقدار صفر یعنی استفاده از متغیر یا متغیرهای مستقل در برآورد متغیر وابسته هیچ نقشی ندارد و مقدار ۱ بیانگر تخمین ۱۰۰ درصد واریانس متغیر وابسته توسط متغیر یا متغیرهای مستقل است. در اینجا ضریب تعیین الگو برابر ۰/۱۶ است و این بدین معنا است که نگرش مذهبی توانسته است ۱۶ درصد از واریانس شایستگی فردی را به‌خوبی پیش‌بینی نمایند.

در پیش‌بینی اعتماد به‌غریز فردی و تحمل عاطفه منفی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی از آزمون رگرسیون استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. با توجه به این جدول، مقدار P کوچک‌تر از ۰/۰۵ بود؛ بنابراین، رابطه خطی معنی‌داری بین متغیر مستقل و متغیر وابسته در الگو وجود داشت. ضریب تعیین الگو برابر ۰/۰۲ بود و این بدین معنا است که نگرش مذهبی توانسته است ۲ درصد از واریانس اعتماد به‌غریز فردی را پیش‌بینی نمایند.

در پیش‌بینی پذیرش عواطف مثبت شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی از آزمون رگرسیون استفاده شد. که نتایج آن در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. بر اساس اطلاعات این جدول مقدار P کوچک‌تر از ۰/۰۵ بود؛ بنابراین، رابطه خطی معنی‌داری بین متغیر مستقل و متغیر وابسته در الگو وجود داشت. ضریب تعیین الگو برابر ۰/۰۵ بود و این بدین معنا است که نگرش مذهبی توانسته است ۵ درصد از واریانس پذیرش عواطف مثبت را پیش‌بینی نمایند.

در پیش‌بینی عواطف امن شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی از آزمون رگرسیون استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. بر اساس جدول، مقدار P کوچک‌تر از ۰/۰۵ بود؛ بنابراین، رابطه خطی معنی‌داری بین متغیر مستقل و متغیر وابسته در الگو وجود داشت. ضریب تعیین الگو برابر ۰/۱۰ بود و این بدین معنا است که نگرش مذهبی توانسته است ۱۰ درصد از واریانس عواطف امن را پیش‌بینی نماید.

بررسی روایی وابسته به ملاک این پرسش‌نامه از همبسته‌کردن این ابزار با پرسش‌نامه سلامت عمومی گلدبرگ (GHQ-28) استفاده شد که نتایج نشان می‌دهد پرسش‌نامه اضطراب کرونا با نمره کل پرسش‌نامه سلامت عمومی گلدبرگ و مؤلفه اضطراب، نشانه‌های جسمانی، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی به‌ترتیب برابر با ۰/۴۸۳، ۰/۵۰۷، ۰/۴۱۸، ۰/۳۳۳ و ۰/۲۶۹ است که تمامی این ضرایب در مقدار ۰/۰۱ معنادار است (۲۱).

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو بخش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش آمار توصیفی از شاخص‌های گرایش مرکزی، میانگین و انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی با توجه به موضوع پژوهش از آزمون‌های پارامتری و تحلیل مسیر از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌ها

در مطالعه حاضر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی ۳۸۰ نفر از شهروندان منطقه ۱۵ تهران در سال ۱۴۰۰ بررسی شد. میانگین سنی افراد $38/72 \pm 9/28$ بود. ۷۶/۱ درصد از افراد شرکت‌کننده در پژوهش زن و ۲۳/۹ درصد مرد بودند. ۲۳/۷ درصد از افراد تحصیلات دیپلم و پایین‌تر، ۶/۶ درصد فوق دیپلم، ۳۲/۹ درصد لیسانس و ۳۶/۸ درصد فوق لیسانس داشتند. همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود، میانگین شرکت‌کنندگان در شایستگی فردی برابر با ۲۹/۶۹، اعتماد به‌غریز فردی ۲۴/۸۲، پذیرش عواطف مثبت ۱۹/۰۴، عواطف امن و کنترل ۱۱/۱۸، تأثیرات معنوی ۸/۲۰، نگرش مذهبی ۱۲۱/۸۶، علائم روانی ۴/۰۹ و در علائم جسمانی ۱/۵۳ بود.

پیش از انجام تحلیل استنباطی از تحقق پیش‌فرض طبیعی بودن داده‌ها با آزمون کلموگروف-اسمیرنف^۱ و چولگی و کشیدگی ($P > 0/05$) به‌عنوان پیش‌فرض تحلیل رگرسیون اطمینان حاصل شد. در بررسی داده‌ها از آزمون رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شد.

در پیش‌بینی شایستگی فردی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی از آزمون رگرسیون استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. با توجه به نتایج مندرج در این جدول، مقدار P کوچک‌تر از

^۱) Kolmogorov-Smirnov test

جدول ۱) نتایج آزمون رگرسیون در پیش‌بینی شایستگی فردی، پیش‌بینی اعتماد به غرایز فردی، پذیرش عواطف مثبت و عواطف امن بر اساس نگرش مذهبی

نوع پیش‌بینی	منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	P-value	R ²	Adj R
شایستگی فردی	رگرسیون	۱۰۵۷/۸۵	۱	۱۰۵۷/۸۵	۷۳/۰۹	۰/۰۰۱	۰/۱۶	۰/۱۶
	باقی‌مانده	۵۴۷۰/۷۳	۳۷۸	۱۴/۴۷				
	کل	۶۵۲۸/۵۸	۳۷۹					
اعتماد به غرایز فردی	رگرسیون	۱۴۵/۸۸	۱	۱۴۵/۸۸	۸/۴۲	۰/۰۰۴	۰/۰۲	۰/۰۲
	باقی‌مانده	۶۵۴۳/۹۹	۳۷۸	۱۷/۳۱				
	کل	۶۶۸۹/۸۸	۳۷۹					
پذیرش عواطف مثبت	رگرسیون	۱۹۷	۱	۱۹۷	۲۴/۹۳	۰/۰۰۱	۰/۰۶	۰/۰۵
	باقی‌مانده	۲۹۸۶/۳۲	۳۷۸	۷/۹۰				
	کل	۳۱۸۳/۳۲	۳۷۹					
عواطف امن	رگرسیون	۱۵۴/۳۰	۱	۱۵۴/۳۰	۴۳/۴۵	۰/۰۰۱	۰/۱۰	۰/۱۰
	باقی‌مانده	۱۳۴۲/۱۶	۳۷۸	۳/۵۵				
	کل	۱۴۹۶/۴۷	۳۷۹					

جدول ۲) نتایج ضرایب رگرسیون بین شایستگی فردی، اعتماد به غرایز فردی، پذیرش عواطف مثبت و عواطف امن با نگرش مذهبی

نتایج	الگو	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	
		مقدار بتا	خطای استاندارد	مقدار بتا	مقدار t
شایستگی فردی	عدد ثابت	۹/۰۵	-۲/۴۲	۳/۷۳	۰/۰۰۱
	نگرش مذهبی	۰/۱۶	۰/۰۲	۸/۵۴	۰/۰۰۱
اعتماد به غرایز فردی	عدد ثابت	۱۷/۱۶	۲/۶۴	۶/۴۷	۰/۰۰۱
	نگرش مذهبی	۰/۰۶	۰/۰۲	۲/۹۰	۰/۰۰۴
پذیرش عواطف مثبت	عدد ثابت	۱۰/۱۳	۱/۷۹	۵/۶۶	۰/۰۰۱
	نگرش مذهبی	۰/۰۷	۰/۰۱	۴/۹۹	۰/۰۰۱
عواطف امن	عدد ثابت	۳/۲۹	۱/۲۰	۲/۷۴	۰/۰۰۶
	نگرش مذهبی	۰/۰۶	۰/۰۱	۶/۵۹	۰/۰۰۱

$\beta=0/14$ ، بین پذیرش عواطف مثبت با نگرش مذهبی $\beta=0/32$ و بین عواطف امن با نگرش مذهبی $\beta=0/32$ معنادار بود.

در پیش‌بینی کنترل و تأثیرات معنوی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی از آزمون رگرسیون استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

ضریب رگرسیونی استاندارد شده کمک می‌کند تا سهم نسبی متغیر مستقل در تبیین تغییرات متغیر وابسته تعیین شود. یعنی هر چه مقدار ضریب بتای یک متغیر بزرگ‌تر باشد، نقش آن در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته بیشتر است. همان‌طور که در جدول شماره ۲ دیده می‌شود، ضرایب بتای استاندارد بین متغیر شایستگی فردی با نگرش مذهبی $\beta=0/40$ ، بین اعتماد به غرایز فردی با نگرش مذهبی

جدول ۳) نتایج آزمون رگرسیون در پیش‌بینی تأثیرات معنوی بر اساس نگرش مذهبی

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	P-value	R ²	Adj R
رگرسیون	۲۴/۷۵	۱	۲۴/۷۵	۱۴/۳۷	۰/۰۰۱	۰/۰۳	۰/۰۳
باقی‌مانده	۶۵۱/۲۳	۳۷۸	۱/۷۲				
کل	۶۷۵/۹۸	۳۷۹					

وابسته در الگو وجود داشت. ضریب تعیین الگو برابر ۰/۰۳ بود و این بدین معنا است که نگرش مذهبی توانسته است ۳

با توجه به جدول شماره ۳، مقدار P کوچک‌تر از ۰/۰۵ بود؛ بنابراین رابطه خطی معنی‌داری بین متغیرهای مستقل و

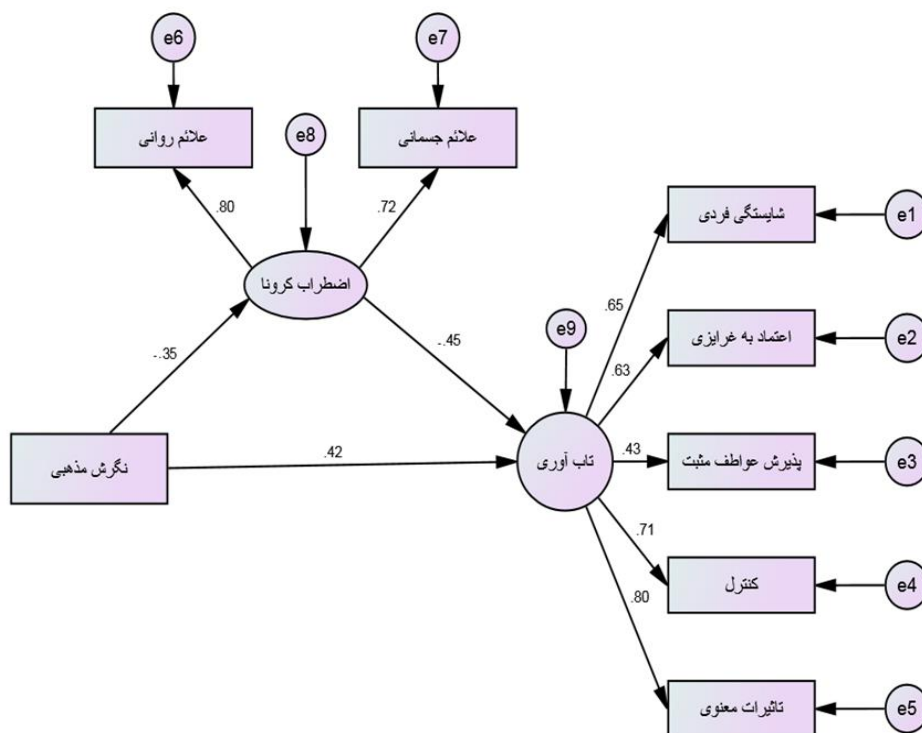
درصد از واریانس تأثیرات معنوی را پیش‌بینی نماید.

جدول ۴) نتایج ضرایب رگرسیون بین تأثیرات معنوی با نگرش مذهبی

الگو	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	
	مقدار بتا	خطای استاندارد	مقدار بتا	مقدار t
عدد ثابت	۵/۰۴	۰/۸۳	۰/۱۹	۶/۰۳
نگرش مذهبی	۰/۰۲	۰/۰۰۷		۳/۷۹

همان‌طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود ضرایب بتای استاندارد متغیر نگرش مذهبی ($\beta=0/19$) معنادار بود. در ادامه برای بررسی نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا در رابطه بین نگرش مذهبی و تاب‌آوری اجتماعی، الگوی مفهومی پیشنهاد شده از طریق الگوی تحلیل مسیر بررسی و از روش حداکثر احتمال برای برآورد الگو و از شاخص مجذور کای بر (χ^2) که برابر با ۴۷/۱۷۸ شده است، شاخص مجذور کای بر درجه آزادی $(\frac{\chi^2}{df})$ برابر با ۲/۶۲۱، شاخص برازندگی انطباق (GFI) برابر با ۰/۸۲۷، شاخص تعدیل‌شده برازندگی انطباق

از بین شاخص‌های برازندگی تطبیقی، شاخص CFI برابر با ۰/۹۱۱ و شاخص ریشه میانگین مربع خطای برآورد (RMSEA) برابر با ۰/۰۶۶ برای برازندگی الگوها استفاده شد. در این الگو متغیر نگرش مذهبی در نقش متغیر پیش‌بین، اضطراب کرونا در نقش متغیر واسطه‌ای و متغیر تاب‌آوری اجتماعی در نقش متغیر ملاک و همچنین ضرایب رگرسیونی در بالای پیکان‌ها و مقادیر خطا با نماد e آورده شده است. الگوی اصلاح‌شده با شاخص‌های پیشنهادی نرم‌افزار در شکل شماره ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱) الگوی نهایی نگرش مذهبی و تاب‌آوری اجتماعی با واسطه‌گری اضطراب کرونا

خوداصلاح‌گری فکری و عملی انسان در روند آزمون و خطای زندگی شکل می‌گیرد (۲۲). بنابراین، برنامه‌ریزی برای ارتقای تاب‌آوری بسیار مهم بوده و نیاز است از همه طرفیت‌های موجود برای ارتقای آن استفاده گردد. همان‌طور که نتایج این پژوهش نیز این فرضیه را تأیید کرده است در جوامع مذهبی مانند جامعه ایران، نگرش مذهبی می‌تواند نقش مؤثری در تاب‌آوری اجتماعی داشته باشد و از آنجاکه تاب‌آوری اجتماعی ظرفیت بازگشتن از دشواری پایدار و ادامه‌دار و توانایی در ترمیم خویشتن است، این ظرفیت انسان می‌تواند موجب شود تا انسان پیروزمندانه از رویدادهای ناگوار بگذرد و با وجود قرارگرفتن در معرض تنش‌های شدید، شایستگی اجتماعی، تحصیلی و شغلی او ارتقا یابد. یکی از رویدادهای ناگوار و تنش‌زای اخیر در سطح بین‌المللی و از جمله در کشور ایران، همه‌گیری ویروس کووید ۱۹ بوده و زندگی افراد و جامعه را تحت تأثیر خود قرار داده که جهت تحمل و مدیریت آثار فردی و اجتماعی این فراگیری گسترده، ارتقای تاب‌آوری جامعه ضروری است و با توجه به یافته‌های این پژوهش که با پژوهش‌های فلاحی و همکاران (۱۴) و بسطامی‌نیا و همکاران (۲۳) از حیث نقش نگرش مذهبی در ارتقای تاب‌آوری جامعه همسو است می‌توان از سرمایه نگرش مذهبی افراد در ارتقای تاب‌آوری جامعه در شرایط همه‌گیری ویروس کرونا و مشابه آن و نیز ترمیم تبعات این پدیده‌ها بهره گرفت.

محدودیت‌های پژوهش

روش نمونه‌گیری و استفاده صرف از ابزار پرسش‌نامه و استفاده‌نکردن از مصاحبه محدودیت‌های پژوهش حاضر بود که مستلزم رعایت احتیاط در تبیین یافته‌ها و تعمیم نتایج آن است.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود این پژوهش در جامعه آماری بزرگ‌تر انجام و نتایج آن با یافته‌های پژوهش حاضر مقایسه شود؛ همچنین در پژوهش‌های دیگر از ابزارهای دیگری از قبیل مصاحبه استفاده شود تا راهی برای دستیابی به درک و شناخت بهتر و عمیق‌تر برای پژوهش‌های بعدی باشد. علاوه‌براین، پیشنهاد می‌شود برای ارتقای نگرش‌های مذهبی و دینی بر اساس مداخلات آموزشی، بر فرهنگ‌سازی دینی تأکید بیشتری شود تا افراد با تکیه بر دین و دین‌داری بتوانند عزت نفس، خودکارآمدی و

جهت تعیین کفایت برازش الگوی ارائه‌شده پژوهش با داده‌ها، از شاخص‌های برازش استفاده شد که با توجه به داده‌های به‌دست‌آمده می‌توان گفت که الگو با داده‌ها برازش قابل قبولی داشت.

در ادامه ضرایب استانداردشده نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا در ارتباط بین نگرش مذهبی و تاب‌آوری اجتماعی بررسی شد که نگرش مذهبی بر اضطراب کرونا ($-0/35$) و اضطراب کرونا بر تاب‌آوری اجتماعی ($-0/45$) اثر مستقیم و معنادار داشت. علاوه‌براین، نگرش مذهبی بر تاب‌آوری اجتماعی اثر مستقیم داشت ($0/42$). اثر غیرمستقیم نگرش مذهبی با تاب‌آوری اجتماعی از طریق متغیر واسطه‌ای اضطراب کرونا $0/16$ بود که معناداری آن از طریق آماره سوبل^۱ بررسی شد. نتیجه حاکی از اثر غیرمستقیم و معنادار نگرش مذهبی با تاب‌آوری اجتماعی از طریق متغیر واسطه‌ای اضطراب کرونا بر اساس آزمون سوبل بود ($P=0/01 < 0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که نگرش مذهبی توانایی پیش‌بینی عواطف مثبت شهروندان، عواطف امن و کنترل تأثیرات منفی را دارد. همچنین مشخص شد که اضطراب کرونا توانسته است در پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی نقش واسطه‌ای ایفا نماید. می‌توان گفت متخصصان و صاحب‌نظران جهت ارتقای تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح علاوه‌بر توجه به نگرش مذهبی افراد باید از برنامه‌هایی جهت کاهش اضطراب استفاده نمایند.

تبیین تاب‌آوری اجتماعی در برابر تهدیدات و سوانح طبیعی در واقع شناخت نحوه تأثیرات ظرفیت‌های اجتماعی و جوامع شهری بر افزایش و شناسایی ابعاد مختلف تاب‌آوری است. از این رو است که تبیین رابطه تاب‌آوری در برابر تهدیدات و کاهش اثرات آن با توجه به نتایجی که در بر خواهد داشت و تأکیدی که این تحلیل بر بُعد تاب‌آوری دارد، از اهمیت بالایی برخوردار است.

نگرش مذهبی نیز دلیلی ابزاری و غیرابزاری است که افراد در اعتقادات و اعمال مذهبی خود بیان می‌کنند. تاب‌آوری نوعی ویژگی است که از فردی به فردی دیگر متفاوت است و می‌تواند به مرور زمان رشد کند یا کاهش یابد و بر اساس

^۱) Sobel test

2. Chang SE. Infrastructure resilience to disasters. *The Bridge*. 2009;39(4):36-41.
3. Noor-elahi S, Safdari B. Barresi-e Mafahim-e Tabavari dar Javame'e Shahri be Manzoor-e Kam Nemoodan-e Khesarat-e Savaneh-e Tabiei. Seventh International Conference on Comprehensive Crisis Management; 2016. (Full Text in Persian)
4. Keck M, Sakdapolrak P. What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erdkunde*. 2013;5-19.
5. Lucini B. Social capital and sociological resilience in megacities context. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*. 2013.
6. Durkheim E. *The Elementary Forms of the Religious Life*, (translated by Joseph Ward Swaim). Translated by: Parham, B. Tehran: Publishing Center; 2005.
7. Allport GW, Ross JM. Personal religious orientation and prejudice. *Journal of personality and social psychology*. 1967;5(4):432.
8. Organization WH. Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak, 18 March 2020. World Health Organization, 2020.
9. Poudel-Tandukar K, Chandler GE, Jacelon CS, Gautam B, Bertone-Johnson ER, Hollon SD. Resilience and anxiety or depression among resettled Bhutanese adults in the United States. *International Journal of Social Psychiatry*. 2019;65(6):496-506.
10. Huang Y, Zhao N. Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 outbreak in China: a web-based cross-sectional survey. *Psychiatry research*. 2020;288:1,12954.
11. Solimany E, Afzood A, Sadeghi M, Salmabadi M. Determining the Contribution of Social Intelligence and Resilience Components in the Prediction of Covid-19-related Anxiety in Students. *Pajouhan Scientific Journal*. 2021;19(4):16-24. (Full Text in Persian)
12. Eyni S, Ebadi M, Torabi N. Developing a model of corona anxiety in students based on optimism and resilience: the mediating role of the perceived social support. *EBNESINA*. 2020;22(1):17-28. (Full Text in Persian)
13. Kakavand A, Shirmohamadi F, Jafari Jozani A, Hajiomidi S. The Mediation Roles of Alexithymia and Corona Anxiety in the Relationship between Resilience and Marital Conflicts during Quarantine. *Journal of Psychological Studies*. 2021;16(4):143-59. (Full Text in Persian)
14. Fallahi A, Montazeriun M, Aslani F. Evaluation effect of Muharram mourning ceremony on social resilience against disasters(case study: Beryanak neighborhood, district 10 of Tehran city). *Journal of Rescue Relief*. 2018;10(2):74-89. (Full Text in Persian)
15. Lima CKT, de Medeiros Carvalho PM, Lima IdAAS, de Oliveira Nunes JVA, Saraiva JS, de Souza

باور به توانایی‌های خود را افزایش دهند و به همین میزان تاب‌آوری آنان ارتقا یابد و برای کاهش اضطراب به‌ویژه اضطراب ناشی از کرونا به تبیین و ارتقای مؤلفه‌های تاب‌آوری اجتماعی و ارتقای نگرش و باور مذهبی در میان افراد بیشتر بپردازند تا بتوان از طریق نگرش مذهبی، تکیه بر توانایی‌های خود، ارتقای عواطف مثبت و کنترل بر عواطف بر اضطراب ناشی از کرونا و سوانح طبیعی پرداخت؛ زیرا هرچه میزان نگرش و باور مذهبی در افراد بالاتر باشد به همان میزان تاب‌آوری آنان ارتقا می‌یابد و بهتر می‌توانند در کنترل عواطف منفی و اضطراب موفق عمل نمایند.

قدردانی

مؤلفان از تمامی شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر تشکر و قدردانی می‌کنند.

ملاحظات اخلاقی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش برگرفته از پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد مؤلف اول با عنوان «پیش‌بینی تاب‌آوری اجتماعی شهروندان در برابر سوانح طبیعی بر اساس نگرش مذهبی با نقش واسطه‌ای اضطراب کرونا» است که کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب آن را با کد ۰۲۱۱۱۴۰۰ تأیید کرده است.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش حامی مالی نداشته و با هزینه شخصی مؤلفان به انجام رسیده است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

نگارش مقاله و جمع‌آوری داده‌ها: مؤلف اول؛ تحلیل داده‌ها، مشارکت در نگارش و نظارت بر پژوهش: مؤلف دوم و مشارکت در نگارش و مشاوره در فرایند پژوهش: مؤلف سوم.

References

1. Atkinson G, Dietz S, Neumayer E, Agarwala M. *Handbook of sustainable development: Edward Elgar Publishing*; 2014.

RI, et al. The emotional impact of Coronavirus 2019-nCoV (new Coronavirus disease). *Psychiatry research*. 2020;287:112915.

16. Isen AM. Positive affect, systematic cognitive processing, and behavior: Toward integration of affect, cognition, and motivation. *Multi-level issues in organizational behavior and strategy*. 2: Emerald Group Publishing Limited; 2003. p. 55-62.

17. Al-Mutawa NA. The influence of religion upon the development of post traumatic stress disorder among Kuwaiti prisoners of war: Long Island University, The Brooklyn Center; 2004.

18. Luthar SS, Cicchetti D, Becker B. Research on resilience: Response to commentaries. *Child development*. 2000;71(3):573-5.

19. Larens P. *Personality psychology: Theory and Research*. Interpreter: Javadi M. J. & Kadivar P. 5 ed. Tehran: Resa; 2002.

20. Connor KM, Davidson JR. Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*. 2003;18(2):76-82.

21. Alipour A, Ghadami A, Alipour Z, Abdollahzadeh H. Preliminary validation of the Corona Disease Anxiety Scale (CDAS) in the Iranian sample. *QUARTERLY JOURNAL OF HEALTH PSYCHOLOGY*. 2020;8(32):163-75.

22. Polizzi C, Lynn SJ, Perry A. Stress and coping in the time of COVID-19: Pathways to resilience and recovery. *Clinical Neuropsychiatry*. 2020;17(2):59-62.

23. Bastaminia A, Rezaei MR, Saraei MH. The explanation and analysis of social resilience in coping with natural disasters. *Disaster Prevention and Management Knowledge (quarterly)*. 2018;8(3):209-24. (Full Text in Persian)